

sten mag volgen, het probleem inleid met de woorden:

„Bij ernstig conflict. Wij haten dat individualisme, dat zonder gemeenschapsbesef en zonder begrip van staatsgezag en staatsnoodzakelijkheid, zijn eigen persoon en meening zoo belangrijk vindt, deze in alle dingen wil laten gelden en tot geen offer noch concessie bereid is. Ook weten wij, dat het geweten kan dwalen en dat men dus voorzichtig moet wezen met zijn oordeel. Daarom zal een Christen niet nalaten, zijn geweten aan de waarheid van het Evangelie en in gebed te toetsen en te scherpen. Maar heeft hij dat gedaan, is hij er zeker van, dat God tot hem spreekt, mag hij dan gehoorzaamheid weigeren aan den staat?”

Slotstom.

Het gebrekkig karakter van Eerdmans' ethiek komt hieruit voort, dat hij niet nauwkeurig genoeg denkt, zich niet voldoende rekenschap geeft van de christelijke gedachte en de ethiek te weinig beheerscht.

Precies geformuleerd zijn het drie dwalingen, die hem parten spelen:

1e. De meening, dat de menschelijke geest in zichzelf slechts het individuele vindt. Hiermee *verloochent* hij (onbewust) *de vrijzinnige theologie*.

2e. De miskenning van het christelijk, speciaal van het Protestantisch, geweten, dat in zijn wezen (wáár men ook het hoofddaccent legt) een levende betrekking is tusschen het Evangelie en zijn eischen eenerzijds en het inwendig getuigenis des Heiligen Geestes anderzijds. Door deze miskenning is Eerdmans' ethiek *geen christelijke ethiek, doch daarmee in strijd*.

3e. De verwaarloozing van het onderscheid — dat tot het a. b. c. der ethiek behoort — tusschen zede en zedelijkheid. Al wat zede is, is nog niet altijd zedelijk; en al wat zedelijk is hoeft nog niet belichaamd te zijn in een zede. De zeden zijn te zeer verweven met het *zijnde*, om zonder meer als het *behóórende* te kunnen gelden. Er zijn zedelijk goede maar er zijn ook zedelijk verkeerde zeden. De bestaande zeden verdienen zeer zeker ernstige aandacht; de traditie objectificeert vaak het goede; in vele opzichten wijzen zij goede en bruikbare richtlijnen aan, maar een volstrekte maatstaf, een heilige norm biedt de zede niet. Gods voortgaande openbaring, uit de Openbaring in het Evangelie volgend, heeft telkens in heilig licht zeden der gemeenschap laten zien, die zedelijk veroordeeld moesten worden, waarmee de christen onvoorwaardelijk en onverwijd had te breken. De slavernij met haar slavenhandel was er ééne van. Thans staat de oorlog, de moderne oorlog, met zijn onzegbare gruwelen en gemeenheden (wat voor zeden zijn dat? hier staan alle goede zeden op hun kop!) in het ongenadig-critische licht van Gods uit het Evangelie voortkomende openbaring.

Eerdmans' ethiek, die de zedelijkheid vastlegt in de zede, biedt geen anderen norm om de bestaande zede te beoordelen dan de bestaande zede zelve. Deze ethiek is eigenlijk heelmaal geen ethiek. Zij is slechts eenerzijds een gevaarlijke weg naar de éénheids-„moraal” van den totalitair staat, anderzijds

een ethiek-achtige uitdrukking van zuiver conservatisme.

Van een critiek, die vanuit deze „ethiek” op ons wordt uitgeoefend, behoeven wij ons waarlijk niet veel aan te trekken!

G. J. HEERING.

Op den Uitkijk.

Kerk en Vrede bestaat tien jaar.

8 October was het tien jaar geleden, dat te Utrecht de „Groep van godsdienstige voorgangers tegen oorlog en oorlogstoerusting” werd opgericht.

Drie-en-dertig predikanten traden toe. Er is geen enkele reden om het tienjarig bestaan van onze vereeniging feestelijk te herdenken. Het karakter van Kerk en Vrede staat het ons bovendien niet toe. Zeker niet, nu wel ieder van ons overtuigd is, dat het werk van Kerk en Vrede meer dan ooit een harde en bittere noodzakelijkheid is. Feestelijk herdenken kunnen wij pas, wanneer er voor Kerk en Vrede geen reden van bestaan meer is.

Toch willen wij herdenken. Tien jaar hebben wij mogen strijden en werken. Met heel veel tekort. Het is wel niet noodig, dit opzettelijk uit te spreken. Maar toch ook met heel veel toewijding. Het werk van onze vereeniging is geen particuliere liefhebberij van een aantal onwerkelijke idealisten en onmaatschappelijke zonderlingen, maar de praktische belijdenis van Jezus Christus midden in de verworpen verhoudingen der volken. Herdenken kan en mag voor ons nooit stilstaan beteekenen. Wij moeten verder. Welke is onze taak in de toekomst? Geen andere, dan die, tot welke wij door God in de tien jaar, die achter ons liggen, geroepen werden.

Met de woorden van Prof. Heering, door ons ontleend aan een van zijn door onze vereeniging uitgegeven brochures:

„De principiële afwijzing van het goddeloos oorlogsgeweld! Hier ligt de taak van Kerk en Vrede en van haar geestverwanten in andere landen. Moge ons Christen-Antimilitarisme echt zijn, oprijzende uit het Evangelie en uit een wedergeboren hart. De Heilige Geest verrichte aan ons zijn brekend en bouwend werk, zoodat we eenigszins waardig zijn de hooge beginselen te dragen, die wij als mannen en vrouwen van Kerk en Vrede gelooven en belijden. Dan zullen wij ze belijden ook metterdaad! Wanneer — wat in de naaste toekomst te verwachten valt — de nationalisten en militaristen zich vermeerderen ook in ons land, en bij opstekenden oorlogswind als dreigende wolven tegenover ons staan, dapper door hun aantal en gehuil, door hun angst en woede, mogen wij dan de stille ontembare kracht vinden om hen rustig te weerstaan, zeggende: wij staan in hooger Dienst, wij volgen den éénen, van God gegeven Leider, den Eénige die ons vaderland, die uw ziel en de onze beschermen kan, den Eénige, die waarlijk overwinnen zal, in tijd en in eeuwig-

heid! Daartoe helpe ons God almachtig!”

Het regeeringsbeleid ten opzichte van leger en vloot.

Dat het nationalisme en het militarisme in ons vaderland met den dag sterker worden, kan door een ieder met de handen getast worden. Wij zouden ons blad telkens opnieuw geheel kunnen vullen met verslagen van vergaderingen en citaten uit artikelen, die allen in dienst staan van dit groeiende nationalisme en militarisme.

Geen wonder, dat men overal aan de regeering den eisch stelt, de uitgaven voor de defensie in geen geval te verlagen, deze integendeel zoo mogelijk te verhoogen. Op den Marinedag van het Nationaal Jongeren Verbond te Scheveningen op 3 September j.l., zei de commandant van het vliegveld De Kooy: „In stede van bezuiniging zal verhooging van het marinebudget aan de orde moeten komen! Waar een wil is, is een weg!” en Prof. De Savornin Lohman riep uit: „Voor de Marine geen afbraak, maar afbouw en uitbouw!”

Hoe heeft onze regeering gereageerd? In de Troonrede lezen wij:

Met groote bezorgdheid voor de toekomst der menschheid moet worden vastgesteld, dat bijna allerwegen de drang naar sterke bewapening herleefd is. De Regeering zal doen wat binnen haar vermogen ligt om mede te werken aan de beteugeling van dat streven. Zij is echter tevens verplicht met dit verschijnsel rekening te houden bij de uitvoering van hare aanvankelijke voornemens met betrekking tot de nationale verdediging.

Dit is duidelijke taal!

Verlaging op alle departementen. Eén categorie van uitgaven zal echter van deze verlaging uitgezonderd worden: de defensie-uitgaven! Deze woorden beteekenen, dat de regeering haar plannen tot verlaging op de defensie niet zal uitvoeren. Minister Deckers, die op de Marinedag met kapitein Ferwerda en Prof. Lohman voor verhooging der defensie-uitgaven pleitte, sprak daar dus niet als particulier persoon, maar namens de regeering.

Het verheugt ons, dat Mevr. Pothuis Smit in de Eerste Kamer, toen het ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede behandeld werd, de stem der sociaal-democratische fractie tegen het adres aldus motiveerde:

De fractie heeft algemeene bezwaren, maar zij gelden thans in het bijzonder de derde alinea van het adres, waarin instemming wordt betuigd met den nieuwen koers ten opzichte van de nationale verdediging. Onze fractie verzet zich tegen dit streven in dezen tijd en vraagt daarom stemming over het adres.

Niet minder verheugend is het, dat de Vrijzinnig Democraten zich beginnen te verzetten. 26 September heeft de voorzitter van de Vrijz.-Dem. Kamerfractie, Mr. A. M. Joekes, voor de Vrijz.-Dem. Vereeniging te Amsterdam gesproken over den politieken toestand.

De vergadering werd geleid door ons medelid, Prof. van Embden.

Op deze vergadering heeft Mr. Joekes o.a. gezegd:

Ook op defensie-gebied had de regeering zich bezuinigingen voorgenomen.